
KNJIŽNA POROČILA IN OCENE BOOK REVIEWS

Andrej Pleterski, *Kuhinjska kultura v zgodnjem srednjem veku* (s prispevkom Helene Gorjup). – Ljubljana: Založba ZRC SAZU, 2008. – 162 str., ilustr.

Knjiga *Kuhinjska kultura v srednjem veku* spod peresa arheologa Andreja Pleterskega je »sprehod ... skozi ljudsko kuhinjo, jezik, pisne in arheološke vire ter arheologijo poskusov« [11], z namenom spoznati in rekonstruirati zgodnjersrednjeveški način prehranjevanja na Slovenskem, ko in kjer se je kuhinjska kultura starih Slovanov prepletala s kuhinjsko kulturo staroselcev in sosedov. Izhodišče raziskave so bile zgodnjersrednjeveške najdbe s Pristave na Bledu, ostanki ognjišč, stavb, posodja, orodja in živalskih kosti, vpeti v zapleten sistem bivalne kulture. Na primeru študije stanovanjske kulture slovenskega kmečkega prebivalstva v 19. stoletju etnologinje Irene Keršič je avtor sestavil preprosto shemo močnejših in šibkejših, nepovratnih in povratnih vzročnih povezav med človekovimi potrebami (prehranjevanje, ogrevanje, spanje, shranjevanje, delo, zaščita in varnost) in bivalnimi sestavinami (sestavni deli stavbe, njene opreme in dejavnosti v njej), ki je pokazala, da je izhodišče sistema stanovanjskih soodvisnosti prehranjevanje. Zato je razdelil stanovanjsko kulturo na dva sklopa, in sicer stavbno kulturo, tj. način uporabe stavb, ter kuhinjsko kulturo oziroma prehranjevanje.

V raziskavo je, kot rečeno, pritegnil stvarne arheološke vire in nestvarne skromne pisne vire, »ljudsko izročilo« oziroma pretekle načine prehranjevanja kmečkega prebivalstva na Slovenskem, jezikovne vire s pomočjo etimologije ter t. i. arheologijo poskusov, s katero je arheološke ostanke povezal s postopki, ohranjenimi v ljudskem izročilu, in obogatil z osebnimi izkušnjami. Novejše arheološke raziskave Blejskega kota so pokazale, da je do sprememb pri kmetijskem gospodarjenju prišlo že ob slovanski naselitvi, kar je avtorju potrdilo ustreznost metode retrogradne analize, tj. rekonstrukcije zgodnjersrednjeveške kuhinje s pomočjo prežitkov iz boljše dokumentiranih mlajših obdobj, čemur se je zavestno odrekel Gorazd Makarovič v prispevku o zgodnjersrednjeveški prehrani alpskih Slovanov (1985). Prav Makarovičeva študija o prehrani v 19. stoletju pa je Pleterskemu omogočila temeljni pogled na živila in jedi po posamičnih pokrajinah, dnevne obroke, vrednostno lestvico jedi, navade pri jedi, praznične in simbolne jedi ter kuhinjsko opremo v 19. stoletju. Mestoma so mu kot vir služile tudi zbirke pripovedi iz različnih delov Slovenije in Lipičeva topografija mesta Ljubljane iz leta 1834. Ugotovitve je avtorju potrdil Vodnikov »Zadovoljni Krajnc« s konca 18. stoletja. Pri pogledu na prehrano v 17. stoletju se je avtor v celoti naslonil na

temeljiti Makarovičev prispevek »Kuhinjska oprema, kuhinje, kuharice in prehrana v 17. stoletju na Slovenskem« (1986); kot vir za 15. stoletje so mu služili slikoviti zapiski tajnika oglejskega patriarha Paola Santonina s treh službenih potovanj po Koroškem, Goriškem, Kranjskem in Štajerskem iz let 1485 do 1487; za 14. in 13. stoletje pa proštijski in briksenski urbar za blejsko gospostvo, prvi iz ok. leta 1330 in drugi iz leta 1253.

Pregledu pisnih virov v naslednjem poglavju sledi poskus rekonstrukcije zgodnjersrednjeveške kuhinje na podlagi analize postopkov, poimenovanj in sestavin ljudske prehrane (besedni zvezi *ljudska prehrana* in *ljudska kuhinja*, na enem mestu tudi prilastek *narodna* ter nekatere druge izraze, npr. *stanje v pradomovini*, piše avtor vseskozi med narekovajema; odločitev za narekovaje pri zadnji sintagmi v besedilu razloži, pogrešamo pa pojasnilo za narekovaje pri prvih, prav tako pa tudi nekoliko določnejšo opredelitev enega izmed temeljnih strokovnih izrazov raziskave, pri čem bi mu bila lahko v pomoč zadevna obširna etnološka literatura) ter z etimologijo posamičnih izrazov. Kot pravi: »Če iščemo skupno slovansko besedišče za sestavine kuhinjske kulture, bo naš rezultat tudi skupen kulturni vzorec ljudi s skupnim jezikom. ... Skozi jezik pa lahko spoznamo tudi srečevanja z drugičnimi kulturnimi vzorci ljudi drugačnega jezika« [31].

Pri prepoznavanju skupnih sestavin kuhinjske kulture, »ki najverjetneje odsevajo vzorec, ki je obstajal v zgodnjem srednjem veku« [31], je poudaril naslednja imena ali postopke: *prga* oziroma *pražma*; *kaša*; *kolivo*; *tlakno*; *kiselica*; *močnik*; pri pripravi pečenega nekvašenega testa *kruh*, *mlinec*, *opekanec*, *presnec*, *nalesnik*, *kravaj*, *roglič* oziroma *pirog* in *kolač*; kot pečeno kvašeno testo pa *hleb*; dalje *juha* in njej sorodno *polevka*; *kvas*, ki ga obravnava tako kot pijačo in kot fermentirano mešanico za vzhajanje testa; dalje *slad*; *pogača*; *sir*; med mesnimi jedmi pa navaja *klobaso*, *krvavico*, *slanino* ter *tlačenko*.

Za razloček od tega besedila, ki temelji na etnološki in jezikoslovni literaturi ter na pisnih virih, Pleterski v nadaljevanju predstavi poskuse in spoznanja ob t. i. arheologije poskusov oziroma eksperimentalne arheologije, kakor jo imenujejo v tujini: »Gre za raziskovalni postopek, ki skuša s pomočjo poskusov najti dejavnost, ki pušča enake ali vsaj močno podobne sledove, kot tisti, ki jih pri svojem delu odkrivamo arheologi« [43]. Ker so raziskave stanovanjske kulture pokazale vzročne povezave med vrsto ognjišča, načinom kuhanja in obliko posod, so bili arheološki ostanki, na podlagi katerih je mogoče sklepati o vrsti ognjišč in posod, izhodišče za poskuse, s katerimi je avtor skušal spoznati manjkajoči člen – način priprave živil. Poskusi so potekali slabi dve desetletji, med letoma 1989 do 2006. Pleterski je posodo iz običajne lončarske gline, žgane pri nekoliko nižji temperaturi, ki je po obliki in velikosti posnemala zgodnjersrednjeveško posodje, preskušal na travniku ob gozdu na južnem obrobju Ljubljane. Zgradil je kamnito kupolno in brezakupolno peč in preskusil njuno delovanje, prve s peko kruha, druge pa s sušenjem sadja, pripravo pražme, slivove marmelade in krapov s krlji. Na odprtem ognjišču pa je preskušal, kakšna jed (mastna, voščena, sladka, močnata) pusti v zgodnjersrednjeveških posodah mastno svetlečo sled na površini, kako so čistili posode, kako bi ob tedanjih možnostih trajneje shranili marmelado, preverjal je možnost uporabe različnih posod (pekač s pokrovom, pekva, skleda s pokrovom,

glinen kotliček), kako speči kruh, kakšna je razlika pri pečenju kruha v žerjavici in pod pekvo, kako pripraviti obredno jed pražmo, kako preprosto uporabiti koprive za prehrano, kako narediti žgance, kako kuhati več jedi hkrati in druge možnosti kuhanja. Iz bukovega panja je izdelal zajemalko, iz ilovnate prsti, kozjih dlak, travnate slame in vode podnice, nazadnje je poskusil pridobiti zrnje s sejanjem, žetvijo in mletjem prosa. Pri poskusih si je poleg zunanjih dejavnikov (vreme, temperatura), surovin, orodja, posodja, časa in samega postopka vestno zapisoval tudi lastna opažanja, ki so bogato gradivo za razpravo o vplivu temperature in vremena na kuhanje, o kuhinjskem orodju, pripomočkih in posodju, še posebej o kotličku, pekaču, pekvi, pražnici, podnici, loncih, skledi s pokrovno skledo, lesenem in kovinskem posodju ter mastno svetleči se površini posode. Posebno pozornost je namenil tudi času in delovnim postopkom (ti so najzahtevnejši in najdalgotrajnejši pri pripravi kvašenega kruha) ter prednostim in omejitvam različnih kurišč. Ugotovitve je povzel v množico medsebojnih povezav (npr. podnica je povezana z odprtim ognjiščem) in izključitev (npr. pokrov pekača izključuje kupolno peč) ter oblikoval tri trdnejše sestave: 1. odprto ognjišče + kotliček, pekva, skleda s pokrovom; 2. brezakupolna peč + pražnica, visoki in vitki lonci; in 3. kuhinjsko kurišče + žrmlje, posode, kuhalnice/zajemalke, vedro z vodo, tnalno in sekira, streha.

V nadaljevanju so na osnovi raznorodnih virov predstavljena »tista živila vsakdanje prehrane, ki so jim nekoč namenjali največ pozornosti« [81]: med žiti pira, pšenica, ječmen, rž, soržica (mešanico pšenice in rži), oves in proso; pri mlečnih živilih je pozornost namenjena sestavi in velikosti črede ter dnevni in letni porabi živil na posameznika. V zadnjem delu knjige je pisec živila, postopke predelave (kaljenje žita, praženje in drobljenje zrn, izdelava testa, fermentiranje, kuhanje in pečenje) in izdelke (od najpreprostejše prge pa do zahtevnega kvašenega kruha) iz žitnega zrnja postavil v prostor ter jih povezal s stvarnimi pripomočki. Na primeru priprave kvašenega kruha, čigar pripravo »sestavlja dolga veriga temeljnih postopkov in zahteva zato največ prostora in pripomočkov« [87], je predstavil povezave med prostorom, postopkom in pripomočki v kuhinji s kupolno pečjo in kaminskim ognjiščem na podlagi (pol)preteklih pričevanj gospodinje z Moravskega in v kuhinji z odprtim ognjiščem na podlagi pričevanj iz Makedonije. Na osnovi treh (pol)preteklih kuhinjskih sestavov s slabim odvodom dima, tj. zgornjegorenjske črne kuhinje, makedonske ognjišnice in moravske kaminske kuhinje, je skušal sestaviti podobo kuhinje v enoprostorni hiši z neurejenim odvodom dima, kakršna naj bi bila v uporabi v zgodnjem srednjem veku, ko je bilo ognjišče središče kuhinje. Med krajšimi postopkovnimi moduli so predstavljeni praženje, drobljenje, kuhanje, fermentiranje, peka, sirjenje in konzerviranje (skupaj s povezavami in izključevanji z drugimi postopki, pripravami in posodjem). V zadnjem delu se je na kratko posvetil še poimenovanju in razporeditvi obrokov prek dneva, redu pri jedi, pogrinjku in čiščenju posode. V sklepnem delu pa je razložil namembnost in posledično številčnost loncev različnih velikosti. Knjigi so dodana še pričevanja o glineni posodi, kuhanju v peči, šegah pri jedi, obrednih jedeh in shranjevanju živil pred drugo svetovno vojno na Dolenjskem. Zbrala jih je in za objavo uredila Helena Gorjup.

Raziskava Andreja Pleterskega na zanimiv in izviren način predstavlja zgodnjesrednjeveško kuhinjsko kulturo na Slovenskem, pri čemer je odprt za najrazličnejše vire in raziskovalne metode. Poleg arheologije poskusov, ki je bila jedro raziskovalnega postopka in je prinesla temeljno gradivo, ne gre spregledati rabe jezikoslovnih in etnoloških virov in strokovne literature. In če smo bili do nedavnega vajeni predvsem etnologov, ki so pri svojem raziskovalnem delu posegali po arheoloških virih – omenimo le raziskovanje Toneta Cevca, ki je pri študijah o kontinuiteti pašništva, sirarjenja in arhitekture občasno naseljenih bivališč veskozi uporabljal arheološke vire – pa v zadnjem času sledimo arheologom, ki rabijo etnološko literaturo, predvsem pa *par excellence* etnološke ustne vire (poleg Andreja Pleterskega npr. še Katja Hrobat pri raziskavah kraške pokrajine). Verjetno gre to v določeni meri pripisati splošnim raziskovalnim težnjam po upoštevanju ustnih pričevanj, biografij in po meddisciplinarnem povezovanju v humanistiki in družboslovju, vsekakor pa tudi pogumu in ustvarjalnosti posameznih raziskovalcev.

Špela Ledinek Lozej

Gorših ljudi na svetu ni. Terenski posnetki ljudskih pesmi iz Zgornje Savinjske doline.

Posnel, zbral in uredil David Verbuč. Založila Osrednja knjižnica Mozirje s soizdajateljji Glasbenonarodopisnim inštitutom ZRC SAZU in Društvom za raziskovanje popularne glasbe iz Ljubljane, 2008. Dve zgoščenki in spremljajoča knjižica.

Na dvojni zgoščenki *Gorših ljudi na svetu ni. Terenski posnetki ljudskih pesmi iz Zgornje Savinjske doline* etnomuzikologa Davida Verbuča so zbrane ljudske pesmi iz sedmih občin Zgornje Savinjske doline (Mozirje, Nazarje, Rečica, Gornji Grad, Ljubno, Luče in Solčava), posnete v letih 2000–2008. Avtor je v teh letih obiskal veliko pevk, pevcev in godcev ter objavil le slabo desetino posnetega gradiva, ki ga je uredil v več sklopih.

Na prvi zgoščenki je predstavljena ljudska pesem skoz življenjski cikel: od uspavank, otroških pesmic pa do pesmi, ki se pojejo ob čuvanju mrliča pesmi, ter tistih, ki opisujejo posmrtno življenje. Na drugi zgoščenki pa so nanizane razne pesmi: od obrednih do pripovednih, pivskih, pesmi o pitju in kajenju, vojaške pesmi, pesmi o poklicih, domačijske, plesne in pesmi iz sporeda godcev. Na koncu so dodane še »različne«. Prvo zgoščenko je avtor domiselno začel z govorom o »dobrih, starih časih, ko je bilo, kljub težkemu delu, veliko lepše kot danes«, z romantičnim opisom preteklosti, kar je poznano vsakomur, ki je kdajkoli snemal na terenu. Avtor je še na nekaj mestih med pesmimi in ritmiziranimi besedili vpletel pripovedovanje o življenju in ljudski glasbi včasih in nam s tem še bolj približal zgornjesavinjsko glasbeno življenje. Kakovost posnetkov je dobra in kaže, da je bilo zanjo opravljeno obsežno delo. Pri dokumentarnih posnetkih so okoliščine namreč velikokrat, če ne celo največkrat, nenaklonjene posnetkom, ki bi bili primerni za objavo.

Videti je, da je avtor pri terenskem snemanju imel v mislih končen izdelek, saj piše, da so posnetki večinoma nastajali v za snemanje relativno dobrih okoliščinah, tj. ob srečanjih, namenjenih snemanju. David Verbuč je v skladu z etnomuzikološko prakso pri objavljenih pesmih tudi skrbno zapisal krstna in domača imena, leto rojstva pripovedovalcev, kraj in letnico snemanja.

Izbor pesmi prinaša slikovit pregled petja v Zgornji Savinjski dolini. Verbuč je na zgoščenko uvrstil pesmi, kakršne se pojejo po tem področju, oz. jih je posnel od živih interpretov. Čeprav med njimi prevladujejo razmeroma starejše pevke in pevci (najstarejša pevka je bila rojena leta 1911), so med njimi tudi precej mlajši, najmlajši med snemanjem še ni dopolnil dvajset let. Pesmi so starejše in mlajše, nekatere poznane v vsem slovenskem prostoru, nekatere pa bolj domače ali značilne za ožje okolje, nekaj med njimi je tudi pesmi poznanega ljudskega pevca Jurija Vodovnika. Avtor je na zgoščenko uvrstil vse, tudi novejše petje z instrumentalno spremljavo, saj izkušnje s terena pričajo, da je takšen način petja pevcem postal domač. Med petjem slišimo tudi jodlanje, način petja, ki ga slovensko ljudsko petje v preteklosti ni poznalo, pevci na zgoščenkah so se ga naučili prek celovškega radia.

Pesmi so večinoma zapete tako, da je poslušanje prijetno, ne le za domačine in svoje posnetih, temveč tudi za poslušalce, ki v ljudski pesmi iščejo estetski užitek. Zgoščenkah pa predstavljata tudi primerno gradivo za nadaljnje raziskave ali morebitno znanstveno obdelavo. Spremlja ju lično oblikovana knjižica, z bogatim slovensko-angleškim besedilom. Natančno je opisana zgodovina snemanja ljudskih pesmi in glasbe v Zgornji Savinjski dolini, ki je bila prvič zunaj svojih vasi obširneje predstavljena v Štrekljevi zbirki *Slovenske narodne pesmi*. Pozneje je postalo v tem pogledu območje bolj raziskano: nastali so zapiski, glasbene transkripcije, o teh krajih je izšlo tudi nekaj publikacij, nekaj zvočnih izdaj in predstavitev prek radijskih valov. V spremni knjižici je avtor pri večini navedenih pesmi dodal tudi spremno besedilo, bodisi klasifikacijo pesmi, funkcijo pesmi, podatke o njeni vsebini, splošne etnomuzikološke značilnosti ali posebnosti. V knjižici je ponatisnjenih tudi nekaj starih fotografij, posebej povedna je prva, naslovna, ki predstavlja izsek življenja (verjetno kakšnega praznovanja) v vasi Ljubno pred prvo svetovno vojno. Na fotografiji, posneti pred Gostilno Ledenico, so med množico ljudi ujeti tudi štirje godci.

Uporabna informacija je tudi na zadnji strani knjižice navedena spletna stran, kjer lahko zvmemo, kje je bila zgoščenska predstavljena, katere glasbene skupine so ob predstavitev nastopale, kje je mogoče zgoščenko kupiti, v virtualno knjigo pripomb in pritožb pa lahko vsak tudi doda svoje komentarje.

Maša Marty

Kristina Toplak, »Buenas artes«. *Ustvarjalnost Slovencev in njihovih potomcev v Buenos Airesu.* – Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2008 (Migracije; 16). – 220 str., ilustr.

V zbirki Migracije, ki jo izdaja Inštitut za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, je kot 16. po vrsti leta 2008 izšla monografija Kristine Toplak »Buenas artes«. *Ustvarjalnost Slovencev in njihovih potomcev v Buenos Airesu.* Vsebino knjige povzema že prvi del naslova med narekovajema, ki je sestavljen iz imena argentinske prestolnice in besedne zveze *bellas artes* (lepe umetnosti) – izhodišče dela so namreč pripovedi »slovenskih« umetnikov v Buenos Airesu. Monografija je avtoričina predelana doktorska disertacija, v kateri obravnava umetniško ustvarjalnost, umetnostne svetove in umetnostno produkcijo Slovencev v Argentini. K izbiri teme je verjetno pripomogla avtoričina diploma iz etnologije in umetnostne zgodovine, doktorsko delo pa je nastalo na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo, vendar ni zgolj etnološko oz. antropološko; obravnava je zastavljena interdisciplinarno, saj je Toplakova uporabila tudi metodološke prijeme in teoretske pristope iz sociologije, psihologije, filozofije, zgodovine in umetnostne zgodovine.

Monografija ima devet poglavij, ki pa jih lahko razvrstimo v štiri vsebinske sklope. V uvodnem, teoretsko-analitskem delu avtorica opredeli temeljne pojme – migracije, ustvarjalnost in umetnostne svetove; v drugem, empiričnem delu pojasnjuje zgodovino političnega, družbenega in kulturnega dogajanja v Argentini, razčleni umetnostni svet Buenos Airesa in se posveti slovenskim izseljencem v Argentini, predvsem umetnostnim ustvarjalcem in njihovi vpetosti v življenje in organizacije slovenske skupnosti. Tretji del knjige sestavljajo življenjske zgodbe petih ustvarjalcev, ki razkrivajo njihov ustvarjalni svet, četrti del pa sklepni poglavji, v katerih je teoretska izhodišča o migracijskem in ustvarjalnem procesu ter umetnostnih svetovih povezala z obravnavanimi primeri.

Gradivo je zbirala na treh celinah, s terenskim delom v Avstraliji, Argentini (leta 2004 in 2005) in v Sloveniji, kjer je intervjuvala izseljence povratnike ali potomce Slovencev. Posebna odlika dela je tako med drugim tudi primerjalnost, predvsem pri primerih institucionaliziranih oblik umetniškega delovanja, delih ustvarjalcev ter načinih organiziranja in povezovanja slovenskih izseljencev v Argentini in Avstraliji. Kvalitativno usmerjena raziskava temelji na intervjujih z ustvarjalci in drugimi člani slovenskih izseljenskih skupnosti, na umetniških delih, pisnem in slikovnem gradivu ter arhivskih podatkih; avtorica je v analizi kombinirala podrobne intervjuje, tekstualno analizo osebnih izjav, umetniških kritik in likovnih del.

Namen dela je bil analizirati vplive migracijskega procesa na ustvarjalnost, torej, kako se posamezniki spoprijemajo z lastnimi migracijskimi izkušnjami ali izkušnjami svojih (starih) staršev in kako se to izraža v njihovem ustvarjalnem delu. S poudarjanjem enkratnih zgodb posameznikov (in v kombinaciji z analizo umetniških del) se izogne posploševanju in odgovarja na osrednja vprašanja, ki si jih postavlja: kaj vpliva na ustvarjalnost, kako posamezniki ustvarjajo umetnostne svetove in kako v njih najdejo svoje mesto. Izvirnost dela je prav obravnava življenjskih pripovedi ustvarjalcev in njihove ustvarjalnosti (umetniških

del) v kontekstu migracij – prisilne izselitve iz Slovenije, oblikovanja slovenske skupnosti v novem okolju, (ne)integracije v argentinsko družbo, obiskov v Sloveniji, transnacionalnih povezav ipd. – ter analiza vloge umetnosti v antropologiji (temu primeren je tudi obseg del iz antropologije umetnosti v seznamu uporabljenih virov in literature). Niti umetnost niti migracije v slovenski etnologiji in antropologiji v preteklosti niso zavzemale vidnejšega mesta, še posebno malo pa je bilo (in to v vseh vedah) obravnava umetnosti med slovenskimi izseljenci (izjema je delo dr. Irene Mislej); ustvarjalnost je bila sploh popolnoma prezrta in tudi tuja etnološka/antropološka literatura ji posvečata skromno pozornost. Zato so teoretski pristopi k ustvarjalnosti, ki jih razgrinja avtorica, še posebno pomemben prispevek k razvoju etnologije/antropologije na Slovenskem; gre namreč za prvo celovitejšo analizo in znanstveno podprto vrednotenje umetnostne ustvarjalnosti.

Avtorica ustvarjalnost razume kot *ključni generator ekonomskega napredka in socialne blaginje* (mdr. namreč omogoča kulturno produkcijo); kot *človekovo sposobnost za premagovanje ovir vsakdanjega življenja* [30]. Kot taka je ustvarjalnost *družbeni proces, v katerem so osebe dejavne* [43]. V nasprotju s tem pa so po interpretaciji avtorice migracije zunanji dejavnik, kontekst, ki vpliva na spremembe kulturne identitete, doživljanje sprememb pa lahko odseva tudi v kulturni produkciji in odločanju za delovanje v različnih strukturah [44]. Tako ugotavlja, da je treba *koncept, kot je ustvarjalnost, vedno znova obravnavati v kontekstu vsake posamezne situacije* [40], zato ga uporabi na primeru petih življenjskih zgodb umetniških ustvarjalcev z različnimi pogledi na migracijske izkušnje, in da ustvarjalnost *oblikujejo modeli socialnega obstoja* [42], zato ustvarjalne posameznike postavi v različne sisteme, kot so slovenska skupnost, argentinska družba in umetnostni svetovi – lokalni (etnični), nacionalni (argentinski), regionalni (južnoameriški), transnacionalni in globalni – ki jih sestavljajo ustvarjalci, umetniška dela, različne vrste občinstva in distribucije, kritiki, umetniške ustanove (muzeji, galerije, umetniške šole), sejmi in mediji, posvečeni umetnosti.

V monografijo so vključene še slikovne priloge, poleg fotografij za Slovence v Argentini pomembnejših prostorov (institucij) in učencev Umetniške šole Slovenske kulturne akcije ok. leta 1956 tudi fotografije del umetniških ustvarjalcev, katerih življenjske zgodbe so analizirane. S tem monografija predstavi nekatere doslej v Sloveniji relativno nepoznane, v svojem okolju pa dokaj uveljavljene izseljene umetnike: slikarja, rezbarja in kiparja Ivana Bukovca, kiparja in slikarja Marjana Gruma, slikarko Andrejko Dolinar, slikarko Adriano Omahna in vizualnega ustvarjalca Fabiána Berčiča.

Monografijo zaokroža izčrpen seznam virov in literature, ki vsebuje temeljna dela o umetniški ustvarjalnosti, migracijah in Slovencih v Argentini. Kljub znanstveni obravnavi tematike pa je knjiga, sploh njen osrednji del, v katerem se razkrivata dinamika (slovenske) skupnosti v diaspori in intimno doživljanje (neprostovoljnih) migracij, zagotovo zanimiva za najširši krog bralcev.

Saša Poljak Istenič

Mirjam Milharčič Hladnik in Jernej Mlekuž (ur.), *Krila migracij. Po meri življenjskih zgodb*. – Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2009 (Migracije 17; Migrantke 1). – 249 str., ilustr.

Monografija je izšla kot sedemnajsta po vrsti v knjižni zbirki Migracije, ki jo izdaja Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije ZRC SAZU, in kot prva v podzbirki Migrantke. *Krila migracij* so napisana »po meri življenjskih zgodb«, kar pomeni, da avtorji, sedem jih je, pripovedim (pisnim, ustnim) aktivno sledijo in skušajo, samodisciplinirano, čim manj vdirati vanje z vnaprejšnjimi interpretacijami. Zbir življenjskih zgodb migrantk tematizira doslej ne(po)znane izkušnje migrantk in z njihovimi glasovi razpira subjektivnost in avtonomnost življenjskih odločitev in njihove posledice. V likovno privlačni monografiji so prispevki kljub znanstvenosti oblikovani v berljive in vznemirljive zgodbe.

Monografijo sestavljajo študije življenjskih zgodb, razporejene v štiri sklope. »Dve štoriji za uvod« sta besedili obeh urednikov, Mirjam Milharčič Hladnik in Jerneja Mlekuža, ki se zavedata svojega intimnega konteksta pri znanstvenem delu in ne bežita pred lastno vpletenostjo v raziskovanje. Naslednji sklop – »Življenje, kot so ga pisale« – sestavljajo študije korespondence. Mirjam Milharčič Hladnik z analizo pisem ulovi proces izoblikovanja identitete, »kulturnega vztrajanja in spreminjanja skozi poti prehodov, ki so način življenja« [56]. Z analizo pisem žene možu na delu v tujini Marjan Drnovšek ponazori vsakdanjik razseljene družine iz tridesetih let 20. stoletja, predvsem čustveni vsakdanjik noseče kmetice z majhnim otrokom. Pri tem tematizira etični vidik objave intimne korespondence. Skoz mikroperspektivo življenjske zgodbe Urška Strle ugotavlja, da je odločitev za selitev navadno zelo osebna in razkriva psihološki vidik vzrokov za izseljevanje. Tretji sklop nosi naslov »O glasu Lepih Vid« in s perspektivama Jerneja Mlekuža in Katje Škrli demitizira po možu in otroku hrepenečo varuško v tujini ter skuša z »glasom Lepih Vid« pokazati na večplastnost tega, tudi sodobnega, pojava. »One, ki jim ne vemo imen« je četrti sklop monografije, ki sta ga spisali Sanja Cukut in Špela Kalčič. V njihovih prispevkih spregovorijo ženske, ki so se kot migrantke znašle v Sloveniji.

Zakaj raziskovanje glasov žensk? »V svetu se posebna raziskovalna pozornost migrantkam posveča šele zadnji dve desetletji, ko se je uveljavilo prepričanje, da so migracije spolno obeleženi procesi in da je treba poleg makroekonomskih in političnih vzrokov razumeti tudi splet družinskih in prijateljskih vezi in mrež, znotraj katerih se sprejemajo usodne odločitve o selitvah.« [19] V tem okviru so nastali npr. zborniki *Gender and Migration in Southern Europe. Women on the Move* urednic Floye Anthias in Gabrielle Lazaridis (2000), *Global Woman. Nannies, Maids, and Sex Workers in the New Economy*, ki sta ga uredili Barbara Ehrenreich in Arlie Russell Hochschild (2003), in *Migration and Mobility in Enlarged Europe. A Gender Perspective*, ki so ga uredili Sigrid Metz-Göckel idr. (2008).

Krila migracij nam predstavijo odločne ženske, ki so pogosto govorile več tujih jezikov in so se večkrat celo samozavestneje kakor moški podale v svet (z vasi v mesto), kjer so začutile svobodo in emancipacijo, torej ekonomsko neodvisnost, ki jim je bila v domačem

okolju nedosegljiva in odrekana. S tako podobo ženske demitizirajo podobo pasivne, na moža oz. »dobro« poroko čakajoče ženske. Drugačno ravnanje, ki je v ospredju obravnave, pa jim je nakopalo obtožbe »oblastnega glasu« [122].

Zakaj raziskovanje življenjskih zgodb? Po eni strani »življenjske zgodbe migrantk predstavljamo zato, ker brez subjektivnih izkušenj tistih, ki odidejo, in tistih, ki ostanejo, migracijskih procesov sploh ne moremo razumeti« [19]. Po drugi strani pa je glas migrantke (glas obrobnic) mogoče vpeljati v znanstveni register zgolj z metodologijo ustne zgodovine, spoštljivim odnosom do biografskega gradiva in z odločitvijo raziskovalca za samoomejitev svoje vloge, za razpiranje lastne perspektive. Prav to je bil namen avtorjev monografije, ki so zavezani demokratizaciji humanističnih in družboslovnih ved.

Proces demokratizacije humanistike in družboslovja se izraža v misli o političnem, kanoniziranem, stereotipnem, mitiziranem, samoumevnem v znanosti. S takimi premisleki se razpirajo možnosti za vsebine in metodologije, ki si jih na polju znanosti še pred nekaj desetletji ni bilo mogoče zamisliti. Tako je bil npr. še pred petdesetimi leti precejšen del znanosti afriške celine nezapisan, bil je to, čemur rečemo ustna zgodovina, pa zato nič manj znanost. *Krila migracij* so prispevek k demokratizaciji znanosti zaradi: vira (življenjske zgodbe), metodologije (kvalitativna) in vsebine (migrantke, torej ženske). Vse tri ravni si že nekaj desetletij utirajo pot v »zahodno Znanost« s pomočjo pogumnih posameznikov, tudi v Sloveniji.

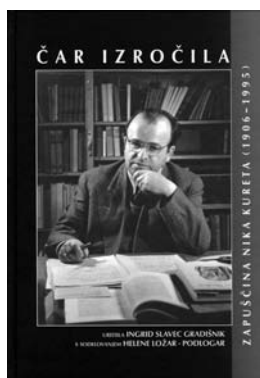
Pripomnila bi le: ker je znanstvena resničnost, ki si jo komajda delimo, skonstruirana z vsakokratno interpretacijo, jo je mogoče kanonizirati zgolj začasno. Tudi metodologija ustne zgodovine je podvržena enakim zakonitostim, znajde se v istem krožišču. Zakaj? Raziskovalec, ki se »odloča« za »zadržanost pri svoji znanstveni interpretaciji« [18], je tisti, ki se odloča, ki poseduje moč. Ta moč »oblastnega glasu« [138] je dvakratna: intimna moč, ki jo ima nad obravnavanim gradivom, in moč, ki mu jo podeljuje inštitucija, v okviru katere deluje. Prav zaradi tega je zavedanje raziskovalca o lastni vpletenosti v raziskavo osrednjega pomena na poti k demokratizaciji teorije. Več ko je subjekta, bolj je znanost »trda«, in ne nasprotno. Zanikanje raziskovalčeve perspektive vodi v ideološke vode. Srečo ima raziskovalec, ki obravnava narativno gradivo, ker se ne more slepiti: sama narava kvalitativne metodologije ga žene k tematiziranju subjekta – objekta raziskave.

Vanja Huzjan

Čar izročila. Zapuščina Nika Kureta (1906–1995)

Uredila Ingrid Slavec Gradišnik s sodelovanjem Helena Ložar Podlogar

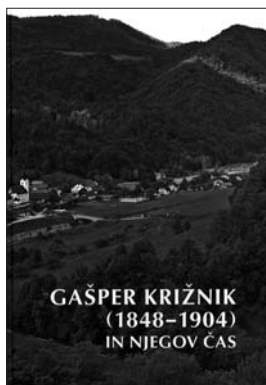
Monografija osvetljuje znanstveno izročilo akademika Nika Kureta. Presojeno je s pogledi na specifičnosti etnološke in folkloristične vede v času, ko je bil Kureta dejaven, in s presežki, ki so aktualizirani v delu njegovih naslednikov. Prvi del knjige predstavlja akad. Kureta kot osebnost, znanstvenika in širše kulturno angažiranega posameznika; v drugem so zbrani prispevki, iz katerih sta razvidni kontinuiteta in nadgraditev Kuretovega raziskovanja družbenih in duhovnih prvin. Med ta razdelka je postavljena bibliografija Kuretovih objav, ki najneposredneje izraža širino in obseg njegovega dela.

2008, 486 str., 17 × 24 cm, trda vezava, ISBN 978-961-254-081-4.

Cena: 28,00 € • Klubska cena: 23,00 €

Gašper Križnik (1848-1904) in njegov čas

Uredila Marija Stanonik s sodelovanjem Jožeta Semprimožnika, Barbare Ivančič Kutin in Saše Babič

Zbornik nam predstavi Gašperja Križnika, enega najpomembnejših zbiralcev slovstvene folklore, v sedmih poglavjih: tako izvemo o njegovem domačem kraju in osebnem življenju, o takratnem času, njegovi povezanosti z etnologijo, o njegovih stikih z jezikoslovcem Janom Baudouinom de Courtenayem, o njegovem jezikoslovnem doprinosu in pomenu za folkloristiko. Na koncu zbornika je njegova obširna bibliografija.

2008, 317 str., 22 × 30 cm, trda vezava, ISBN 978-961-254-080-7.

Cena: 38,00 € • Klubska cena 32,00 €

